

MAÏSWONDER IN ZIMBABWE KOST HANDEN VOL GELD

De regering-Moegabe wilde de kleine, zwarte boeren steunen. Daarom werd in Zimbabwe het Europese systeem van garantieprijzen ingevoerd. Maar het resultaat is hetzelfde als in de Europese Gemeenschap: overproductie. Een Afrikaanse variant op de superheffing moet nu een einde maken aan de Zimbabwese maïsberg.

NRC 9-9-1987

GARANTIEPRIJZEN STIMULEREN PRODUKTIE MAAR LEIDEN OOK TOT OVERSCHOTTEN

ZIMBABWE kampt met een voor Afrika ongekend probleem: voedseloverschotten. Terwijl in het buurland Mozambique hongersnood heerst en andere landen door voedselhulp op de been gehouden worden, zit Zimbabwe met een maïsvoorraad van twee miljoen ton. Het land heeft zelfs al een soort superheffing ingevoerd om de maïs teelt te ontmoedigen. Wat zit er achter dit succes? En welke prijs moet Zimbabwe ervoor betalen?

Na een bloedige burgeroorlog kwam in 1980 een eind aan het blanke minderheidsbewind in Rhodesië. Smith en Moezorewa moesten het veld ruimen voor Moegabe. Zimbabwe (11 keer Nederland; 8,4 miljoen inwoners, van wie 160.000 blanken) sloeg een andere koers in dan Zuid-Afrika.

Op het moment dat Moegabe aan de macht kwam, hadden blanke boeren de beste landbouwgrond in handen. Die situatie bestaat nog steeds. Slechts 4500 blanke boeren beheren ruim 15 miljoen hectare grond; hun bedrijven zijn gemiddeld meer dan 3000 hectare groot. De 750.000 zwarte boeren beschikken samen over net zoveel land als de blanken; hun bedrijven zijn dus klein. Zij moeten het stellen met de schrale gronden in de *Tribal Trust Lands*, een soort thuislanden. Veel mannen werken dan ook in de stad of bij blanke boeren, terwijl hun vrouwen het land bewerken.

Onteigening

De regering-Moegabe had grootse plannen met de herverdeling van de grond. Maar daar is weinig van terechtgekomen. In 1985 had negen miljoen hectare (60 procent van de blanke landbouwgronden) verdeeld moeten zijn onder 162.000 zwarte boeren. Uiteindelijk kwam maar 2,2 miljoen hectare ter beschikking van 35.000 zwarte boeren. Moegabe kon zijn plannen niet uitvoeren omdat hij gebonden was aan het Lancaster House-Akkoord, dat een einde maakte aan de burgeroorlog. Die overeenkomst sluit onteigening van blanke boeren uit. Alleen als een boer zijn grond wil verkopen, kan de regering het land verwerven en dan nog alleen als de marktprijs wordt betaald.

De meeste blanke boeren wensten hun grond echter niet te verkopen; ze hadden het onder Moegabe zo slecht nog niet. Daardoor stegen de grondprijzen, terwijl de regering krap bij kas zat omdat Engeland en de Verenigde Staten

hun beloften om geld voor grond-aankoop ter beschikking te stellen niet nakwamen. Zo bleef de landkwestie, de belangrijkste oorzaak van de burgeroorlog, onopgelost. Toch overwoog de regering niet om de blanke boeren het land uit te jagen. Zij leverden 75 procent van de landbouwproductie en bijna 100 procent van de agrarische export, de belangrijkste deviezenbron. Vanaf het begin voerde de regering een verzoeningspolitiek om de produktiviteit van de blanke boeren op peil te houden. Tegelijkertijd werd het beleid erop gericht de produktie van de zwarte boeren te verhogen.

Dat beleid slaagde wonderwel. Het aandeel van de kleine zwarte boeren in de totale maïsproductie steeg spectaculair van 8,1 procent in 1980 tot meer dan 50 procent nu. Ook de totale maïsproductie is flink gestegen en overtreft de binnenlandse behoefte van 700.000 ton ruimschoots. Momenteel ligt er dan ook een voorraad maïs van meer dan twee miljoen ton opgeslagen in uitpuilende silo's. Deskundigen spreken zelfs over het maïs wonder van Afrika.

Hoe komt het dat kleine boeren in Zimbabwe wel voor de markt produceren, terwijl hun lotgenoten in veel andere Afrikaanse landen dat niet doen? Garantieprijs, goed functionerende staats-opkooporganisaties, landbouwvoorlichting, eigen landbouwkundig onderzoek en kredietverlening zijn de sleutels tot het succes. Veel Afrikaanse regeringen laten zich weinig gelegen liggen aan het platteland. De stedelingen hebben de meeste politieke invloed en bedingen lage voedselprijzen.

In Zimbabwe lag dat direct na de onafhankelijkheid heel anders. Niet de zwarten in de steden hadden het blanke minderheidsbewind omvergeworpen, maar een guerrillabeweging die steunde op kleine boeren. Hun belangen bepalen sindsdien het regeringsbeleid. Moven Mahachi, de huidige minister van landbouw, zei onlangs: „Boeren zijn geen sociaal werkers die er voor moeten zorgen dat de mensen in de stad goedkoop voedsel krijgen. Boeren zijn zakenlui die goed beloond moeten worden.”

Landbouwers in Zimbabwe kunnen dan ook — net als in de EG — rekenen op een gegarandeerde prijs voor hun produkten. Die garantiëprijs voor maïs werd tussen 1980 en 1986 verhoogd van 80 naar 180 Zimdollars (die in dezelfde periode overigens devalueerden van circa 4 gulden naar 1,25 gulden). Ook voor andere produkten bestaan garantiëprijs-

zen. Hoewel blanke boeren daar in absolute zin het meest van profiteren — zij leveren de meeste produkten — zijn de zwarte boeren er relatief het meest op vooruit gegaan. Vroeger konden zij geen goede prijs krijgen voor hun maïs. De depots van de *Grain Marketing Board* (GMB), waar zij hun graan moesten aanleveren, lagen ver van hun *Tribal Trust Lands* vandaan in de blanke gebieden. Zij moesten dus veel meer transportkosten maken dan de blanke boeren. Sinds 1980 zijn er veel nieuwe depots geopend in de zwarte gebieden.

Krediet

Sindsdien kunnen zwarte boeren ook veel gemakkelijker krediet krijgen dan vroeger. In 1980 verleende de Agricultural Finance Corporation 2500 kredieten aan zwarte boeren voor een totaalbedrag van 0,6 miljoen Zimdollar. In 1986 was dat aantal opgelopen tot 76.627 kredieten voor 57,0 miljoen Zimdollar. Kleine boeren hebben nu de mogelijkheid om produktieverhogende middelen aan te schaffen. Zo steeg hun kunstmestgebruik in vier jaar tijd met 340 procent.

Kleine boeren halen hoge opbrengsten van hun akkers — acht tot tien ton maïskolven per hectare — dankzij een variëteit die in Zimbabwe zelf ontwikkeld is. Door een netwerk van proefstations wordt veel landbouwkundig onderzoek verricht. De landbouwvoorlichtingsdienst Agritex zorgt er voor dat vernieuwingen snel bij boeren terechtkomen. De 1200 voorlichters hebben een paar jaar geleden allemaal een terreinmotor gekregen om ook de boeren in de meest afgelegen streken van advies te kunnen dienen.

Door dit landbouwbeleid en door de overvloedige regens haalden de boeren in 1985 en 1986 grote oogsten binnen. Het gevolg was dat Zimbabwe voor het eerst met overproduktie werd geconfronteerd. De regering had handen vol geld nodig om de boeren de garantiëprijs te betalen en om de maïs op te slaan. Op dat moment waren de prijzen op de wereldmarkt juist extreem laag vanwege overproduktie in de Verenigde Staten die ertoe leidde dat de maïs overschotten met exportsubsidies werden gedumpt op de wereldmarkt.

Hoewel Zimbabwe zich dergelijke praktijken eigenlijk niet kan veroorloven, was de regering daartoe toch gedwongen. Met moeite kon de *Grain Marketing Board* voor

een prijs van 100 Zimdollar per ton 650.000 ton maïs verkopen aan 10 landen, waaronder Zuid-Afrika. Op elke ton werd dus 80 Zimdollar verlies geleden, in totaal 52 miljoen dollar.

Overproduktie

Landen in Afrika die de maïs hard nodig hadden, konden zelfs die lage prijs van 100 Zimdollars niet betalen. Internationale hulporganisaties kochten wel maïs in Zimbabwe, maar veel minder dan verwacht. Begin 1987 zat het land met een moeilijk verkoopbare voorraad maïs van twee miljoen ton.

Om de overproduktie te beperken verlaagde Mahachi vóór het nieuwe oogstseizoen in september vorig jaar de garantieprijs. De boeren konden voor de helft van de hoeveelheid maïs die ze vorig jaar hadden geleverd nog de oude prijs van 180 dollar krijgen en voor de rest niet meer dan 100. Een soort superheffing dus om boeren te ontmoedigen maïs te zaaien en om hen te stimuleren andere gewassen als sojabonen, aardnoten, zonnebloemen en katoen te gaan verbouwen.

'Gelukkig' voor de minister viel de maïsogst dit keer tegen door gebrek aan regen en overmatige hitte (naar schatting 600.000 ton). Veel boeren hebben niet eens genoeg geoogst om in hun eigen behoeften te voorzien. Zimbabwe zal zijn voorraad moeten aanspreken, maar blijft ondanks deze droogte met een groot overschot zitten waarvoor geen kopers te vinden zijn.

De garantieprijs is te weinig gebaseerd op de opnamecapaciteit van de binnen- en buitenlandse markt en te veel op de produktiekosten. Die zijn in Zimbabwe relatief hoog en stijgen sterk, terwijl de prijzen op de wereldmarkt laag blijven.

Ondanks deze problemen hebben de buitenlandse banken blijkbaar nog voldoende vertrouwen in de Zimbabwese landbouw. Op 28 mei sloten 20 banken, waaronder de Amro Bank, een lening van 35 miljoen Britse ponden af met de Agricultural Marketing Authority. Zij verwachten hun geld met de gangbare rente terug te krijgen van een klant die heeft laten zien dat kleine boeren in Afrika, bij een goed beleid, meer dan voldoende voedsel kunnen produceren.